

Englændere og spaniere i Sorø amt 1807 og 1808.

Af *Fritz Jacobsen.*

En fjendtlig besættelse af landet i lighed med den, vi måtte døje 1940—1945, kom Danmark ud for i 1807, da englænderne efter rovet af den danske flåde besatte dele af landet. Der var dog den store forskel, at denne besættelse strakte sig over langt kortere tid og var langt mere gnidningsløs end den tyske. Fra en samling dokumenter i Rigsarkivet vedrørende urolighederne med England 1807 og fra nogle trykte beretninger om den tid er nedenstående oplysninger hentet.

De nævnte arkivalier er for Sorø amts vedkommende især breve fra og til amtmand Stemann i Sorø.

Cancelliet udtaler i en skrivelse af 12/8 1807, at forholdene gør det nødvendigt, at forsvarsanstalterne forøges det mest mulige, hvorfor der uopholdelig fra hvert gods skal indsendes øvede jægere til hest og med fornøden armatur. Hvis der ikke holdes jæger, skal der sendes en anden øvet riffel-skytte; tilbageholdes nogen øvet skytte, vil den pågældende godsejer blive draget til ansvar. To mænd, N. C. Øst og kaptajn Lind, har tilbudt at organisere et korps til hest og til fods af strandboerne m. fl.

Stemann har i et brev meddelt de kongelige herskabers lykkelige ankomst til Korsør og samtidig henstillet, at kyst-

linien i hans amt må blive forsynet med våben og ammunition. Cancelliet udtrykker i en svarskrivelse sin tilfredshed med Stemanns udmærkede iver for forsvarsvæsenets hurtige organisation og lover, at der vil blive gjort alt for at fremme hans ønske.

I et brev af 17/9 1807 meddeler Stemann, at han har fået forsynet landeværnstropperne fra amtet med et betydeligt antal udskrevne heste samt med alle de geværer, sabler, pistoler o.s.v., som det har været muligt at fremskaffe i amtet; endvidere med nogle kanoner og et betydeligt kvantum krudt og kugler, afleveret af privatfolk efter rekvisition. Desuden har han ladet lave mange hundrede sabler og andre våben, som dels er afleveret til generalløjtnant Castenschiold, dels var i behold til brug ved planlagte operationer. Disse stand-sedes helt efter landeværnets adsplittelse ved Køge (29/8), hvorfor alle våben, en del krudt og fire kanoner blev ned-gravet, men senere måtte overgives til englænderne.

I nogle optegnelser af Adolph Petersen, der var kapellan i Ringsted 1799—1811, findes en beskrivelse af det lande-værn, der med så ringe held målte kræfter med de stridsvante engelske soldater nord for Køge. Landeværnssoldaterne skulle samles i Ringsted og strømmede ind i byen til vogns, til hest og til fods lå i huse, stalde, på vogne og i gader med deres madposer. Deres udseende og opførsel gav ikke grund til større fortrøstning; nogle sang under indflydelse af brænde-vin, „og det var det eneste, som vakte lidt håb om deres mod. Bondedragten og træskoene betog mig ikke alt håb.“

Castenschiold ankom til byen 16. august; men det kneb at få mandskabet ud fra værtshusene; de gik ud af geledderne efter at være opstillet. Op ad dagen marcherede de til Ros-

kilde, fulgt af 50 vogne med madposer. Nogle havde geværer, men størstedelen havde kun høtyve eller leer, der var omdannet til lanser.

En tilsvarende beskrivelse af landeværnstropperne gives i provst Daniel Smiths erindringer fra Roskilde, der betegner deres befalingsmænd som „lurve officerer, afskedigede invalider eller bramarbaserende (brovtende) kontorister og små proprietærer. Soldaterne lå på halm på torvet og var forsmægtede af hunger og tørst.“

Smith søgte tilflugt hos sin søster Helene Prytz på „Appelsbjerg“. Prytz, hendes mand, „var redet i krig med snogepandetøj på hesten og alle de kontante penge, han kunne skrabe sammen; rygende på sin pibe og daskende med sin sabel var han adjutant og fuld af courage, tror jeg —.“ Høstens tid var inde, og „markerne bugnede af korn“, men arbejdskraft manglede, og pigerne måtte gøre karlearbejde. Smith ville hjælpe sin søster under disse vanskelige forhold og tog med sin ven Thrap til Slagelse, Korsør og Skælskør, hvor de fik to brændevinsankere fyldt med „ingredienser, der nu blev mægtigere end penge.“

Bønderne i omegnen af „Appelsbjerg“ havde ikke brændevin, og Smith lod dem vide, at hver mejer blev betalt med $1\frac{1}{2}$ pot, hver binder med 1, og 2 potter for hver vogn til at køre ind. Dette tilbud medførte, at laderne på „Appelsbjerg“ var fulde, før bønderne fik deres egen høst i hus. Af brændevinen var der endda en halv snes potter tilbage til en tærskemand, som straks skaffede hvede og rug til brug. Gården havde kun oret rug.

Smith oplevede snart at se landeværnsmandene komme løbende på kryds og tværs over markerne efter at have kastet

geværer og træsko. Gårdens heste var blevet taget, men kom tilbage igen et par dage efter. „Det komiske var, at de blev ved at løbe 8 mil fra valpladsen“. Der blev nu købt vin og bagt hvedebrød på gården, så den var parat til at modtage de forventede engelske soldater med honnør. Prytz' uniform, chakot og sabel gemte man fornuftigvis i hvedeladen. „Endelig kom vor helt hjem fra Køge-slaget, hest og mand medtaget af felttogets retirade“. I slaget ved Køge blev 58 landeværnsofficerer taget til fange og dagen efter ført til Rygård, men frigivet næste dag mod et skriftligt løfte om ikke mere at deltage i krigen. De 1100 menige krigsfanger blev ført om bord på den engelske flåde for at afskrække den sjællandske almue fra lignende forsøg.

For at høre noget om situationen ved København red Smith en dag „med svogerens snogepander“ og sammen med Thrap, der var iført en grøn trøje, til Sæby præstegård. Nogle hannoveranske husarer, der holdt på en høj bakke ved Slagelse, antog Smith for en officer med tjener, og to husarer satte efter dem. S. og T. trak imidlertid deres heste ind hos smeden i Landsgrav og sad roligt ved vinduet og så husarerne galopere forbi.

Snart efter rejste Smith tilbage til Roskilde og så da i Ringsted de første englændere. „Det var de slet berygtede irske jægere, der bivuakerede i store træskure uden for byen. — — Hannoveranerne var især yndede, hvor de kom“.

Om forholdene i Ringsted under den engelske besættelse meddeler kapellan Adolph Petersen flere træk. Om morgenen den 14/8 holdt en karet med Chr. VII ved postgården, og i de følgende dage rejste mange herskaber fra byen. „Næppe har Ringsted før set så mange stjernede herrer på een

gang. Iblandt disse herrer var ogsaa den kendte engelske afsending Jackson“. Mange familier, bl. a. den russiske minister, søgte sikkerhed i Ringsted, „landets middelpunkt“. Nat-ten mellem 27. og 28. august kom et engelsk kavalleristrejfkorps til byen og optrådte anmassende over for provst Schrøder og byfoged Husher. Hos provsten forlangte de vin at drikke og til at fylde i deres træflasker; også på postgården forlangte de vin. En mand fik sat en pistol for brystet, fordi han ikke kunne skaffe skinke; de slog med sablen en smørrebrødstallerken fra ham og tog hans merskumspibe. De tog 18 proviantvogne, der var bestemt for Castenschiolds armé. For at redde sit sølvtøj havde kapellanen gravet det ned; men de fjendtlige soldater, som kom til byen efter slaget ved Køge, fandt det, „og kun ved officerernes utrættelige omhu fik vi en stor del tilbage“.

Under trusel om militær eksekution forlangte englænderne, at Ringsted skulle levere en stor mængde havre, brød etc.; men trods al opofrelse var det kun muligt at fremskaffe en ringe del, hvorfor nogle borgere rejste til den engelske general Linsingen for at bede om skånsomhed. Generalen forlangte dog hele leveringen, men var så venlig at tillade, at den måtte indkræves af hele egnen. Han lovede endvidere at spare de tagne fanger af landeværnet, men sagde, at enhver, der senere blev taget til fange, ville blive „massaceret“. Den 31/8 kom han selv til byen, og med ham kom 3000 hannoveranere, som slog sig ned dels i og dels uden for byen.

Især den første dag forefaldt der mange tilfælde af uorden og magtmisbrug. Soldaterne ranede døre, planker, brænde og neg; det gik særlig ud over forladte ejendomme. Dog var både generalen og de andre engelske officerer imødekommen-

de, når der blev klaget over soldaternes opførsel. Indkvarteringen var en tung byrde for borgerne, hvoraf enkelte havde op mod 100 mand indkvarteret. Kød og brænde fik alle af den daglige tilførsel, men værterne måtte selv skaffe grøntsager, som de ikke altid fik betaling for; hvis der betaltes, var det med hollandske ducater el. piaster.

Der blev ingen pietetshensyn taget. Kirken anvendtes til fouragemagasin og dens bageste kor til fødevarer. Et regiment englændere, der siden kom til byen, udviste bedre opførsel end hannoverånerne, men tyveri og grove magtmisbrug forefaldt dog. En bager Lensch blev kastet i vagten og truet med pisk, fordi han havde brændt en steg, og byfoged Husher blev truet med hængning, fordi han havde meldt den første ankomst af englændere til amtmand Stemann. Der holdtes kun gudstjeneste een gang med musik og sang, men uden præst. Kapellan Petersen døbte flere engelske børn i sin stue, foretog en vielse og begravede to på St. Hans' kirkegård. Han fremhæver den ypperlige musik. For soldaternes underholdning blev der sørget, ved at et tysk skuespillerselskab spillede komedie i klosterets mælkestue.

Kapellan Petersen slutter sin omtale af englændernes ophold i Ringsted med at udtale en formening om, at byen slap bedre fra det uønskede besøg, end man gjorde flere andre steder. Mange værter erindrer de indkvarterede med velvillie, og en sammenligning mellem englænderne og de danske tropper, som siden afløste dem, faldt ikke ud til danskernes fordel. At englænderne ernærede sig selv, gjorde det mindre besværligt at have dem.

I de senere nævnte dagbogsoptegnelser af Tauber står: „Landværnen er ej modfalden og skamfuld over dens Fejg-

hed, men en Del frække, overgivne og opblæste, som om de havde sejret eller kaagt Kaal paa Fjenden, skyde skarpt efter Folk, som modsige deres Storpralen. De ere nu som Faar uden Hyrde, eller Hyrderne ere som Faar med i Hjørden, saa siges der“. Tauber havde med sin familie søgt tilflugt hos pastor Lassen i Sæby, der var hans svoger, og opholdt sig dér fra 18. august til 25. september.

I et brev til cancelliet af 17/9 meddeler Stemann, at en større styrke af fjendtlige tropper er marcheret til Vordingborg for at angribe en ubetydelig rest af den danske armé; men da den allerede var draget bort, marcherede fjenden over Næstved til Korsør og derfra til Sorø. I årbog 1948 findes en artikel (V. Topsøe: Poul Christian Stemann), hvor der s. 27—28 fortælles om det gnidningsløse forhold, der var mellem den engelske general Linsingen og Stemann.

Slagelse undgik heller ikke englændernes besøg. I „meddelelser om den danske skole i Slagelse“ fortæller overlærer Joh. Hoffmann, at pastor Fuglsang i skolens inspektionsprotokol har indført, at hele byen var i forventning d. 17. august i anledning af krigsurolighederne. Ingen børn var mødt til undervisning, og ferien forlængedes til 20/8. Lærerne havde tilsagt børnene til at møde d. 20/8, medbringende gammelt lærred til charpie, og de fik også den uge plukket ½ lpd., som af borgmester Mandix blev tilstillet amtmand Stemann.

Den 29/8 meddeler Fuglsang, at der er holdt skole i den forløbne uge, men kun for få børn, da forældrene havde brug for dem. „Ej hellere havde noget menneske mange dage samling til at gøre noget alvorligt“. Der meldes 5/9 om vedblivende ustadig skolegang på grund af høsten og de

fremmede troppers gennemmarch og indlægning. Situationen er d. 12/9 uforandret af samme årsager, men særlig fremhæves de fjendtlige troppers indkvartering, „hvorved enhver i førstningen var frygtsom for at lade børn komme ud“. Skolen fortsættes dog, og fra 19/9 begynder skolegangen at komme i orden.

Et stort antal engelske tropper blev indkvarteret i byen d. 5. oktober, hvilket medførte, at et par skoleklasser omdannedes til sygestuer, og tre dage efter blev endnu en klasse indtaget til sygestue for „artilleri-choret“.

Endelig, d. 15/10, kunne borgerne i Slagelse trække vejret lettet, idet den engelske besætning da forlod byen, „men de syge hannoveranere havde hæsligt spyttet op på væggene; den stue, hvori de havde ligget, måtte derfor først hvidtes“. Man slap dog ikke med hvidtningen alene, for d. 19/10 — den dag, hvor skolegangen igen begyndte, kom der befaling til, at alle de til sygestuer brugte værelser skulle „for at forhindre udbredelsen af den blandt disse (englænderne) herskende smitsomme øjensygdom vel udluftes, afvaskes, gennemrøges med saltsyre og kalkes, samt derefter behørigt tørres, forinden de igen tages i brug“.

Vi så i Slagelse i 1945, hvorledes en skole kan molesteres ved fjendtlig indkvartering, og hvad det kan koste at faa den bragt i orden igen.

Fra cancelliet havde Stemmann modtaget et pålæg om at træffe de nødvendige foranstaltninger til at standse de uordener, som „ved strejfpersoners eller ved enkelte militærers utilladelige forhold har fundet sted på landet i Sjælland“, men han finder dette for ufornuddent, da general Linsingen holder god orden og mandstugt (se årbog 1948).

Johan Henrik Tauber, som var rektor i Roskilde (1787—1808), fortæller i nogle dagbogsoptegnelser fra 1807 (meddelt af Kjeld Galster i „Fortids Veje“ 1946) nogle eksempler på englændernes strenge krigstugt. En englænder havde truet en kone til at lukke en kiste op, men blev øjeblikkelig hængt. I Ballerup præstegård var nogle engelske soldater blevet godt beværtet, og de blev ved bortgangen visiteret af en officer; han fandt tre æg i en soldats lomme, og den skyldige blev omgående klynget op i præstens port. I Sorø kro kom tre englændere ind og forlangte vin. Krokonen svarede, at det havde hun ikke, hvorefter de forlangte skinke og fik til svar, at det havde hun heller ikke, men ellers stod alt, hvad hun havde, til tjeneste. Hun satte så tvebakker og brændevin frem for dem. Da hun ville skænke, rystede hun af angst, hvorfor en af englænderne klappede hende på skulderen og sagde på tysk og dansk: „Vær ej bange, vi er mennesker og menneskelige“.

Videre fortæller Tauber, at englænderne i træfningen ved Køge viste „en overordentlig Skaansel, skøde deres Geværer af i Luften og lod en uordentlig og forvirret Flugt ved Hestens Fart over Folk og Madpose være de flygtendes Nedfald og Kvæstelse“.

De bortkommanderede danske officerer har klaget over, at deres kvarterer i Slagelse er blevet belagt med indkvartering af de engelske tropper i byen, hvad der har medført bekostninger og andre ubehageligheder for officererne, og deres efterladte hustruers og børns ophold bliver også foruroliget derved. De andrager — som også officererne i Næstved — om at cancelliet vil befri dem for denne byrde, men ekstra-indkvarteringskommissionen svarer, at den — såvidt det stod

i dens magt — ved de senere indkvarteringer har søgt at moderere belægningen af de fraværende officerers kvarterer; men det er ganske umuligt at fritage dem for at dele krigens byrder med andre medborgere.

Stemann havde forespurgt cancelliet, om englænderne efter capitulationens ophør skulle betragtes som fredelig eller som fjendtlig magt og fik svar d. 18/10. General Peymann udtalte, at da Danmark var i krig med England, måtte Sjælland anses for at være i krigstilstand med denne magt efter capitulationens ophør, og at man derfor måtte være beredt på at kunne møde de fjendtligheder, som måske øves mod Sjælland og dets kyster, ligesom det heller ikke kan tillades nogen engelskmand efter den tid at gå i land for at købe proviant m. m.

Ved samme lejlighed fik Stemann meddelelse om, at 4. bataillon af det søndre sjællandske landeværnsregiment skulle samles i Korsør for at ordnes og armeres; de til soldaterne bestemte våben skulle også sendes til Korsør. Amtmanden svarede (18/10), at her måtte foreligge en „irring“ (fejltagelse). Korsør var en åben by, liggende lige ved Store-Bælt, som var garneret med større og mindre fjendtlige krigsskibe, som ofte sendte både i land, og da byen tidligere havde afgivet al sin armatur og ammunition, fandtes der slet ingen midler til forsvar. Ved at lade mandskabet samles ubevæbnet i Korsør og ved at transportere armaturen dertil, løb man den risiko, at en eneste fjendtlig barkasse ved at gøre landgang kunne erobre hele våbenlageret, og at de mødte landeværnsmænd af et ubetydeligt landende strejfkorps kunne blive taget til fange, inden de havde fået tid til at bevæbne sig. Ud fra dette synspunkt har Stemann derfor beordret

mandskabet til at møde i Slagelse og lade armaturen stoppe dér.

Cancelliet har befalet, at de nævnte landeværnsstyrker skal sendes til de steder, hvor der efter bataillonschefens og Stemanns formening er brug for dem; men Stemann ønsker at få at vide, om han blot har „et votum consultativum (rådgivende stemme), eller om den militære anfører skal rette sig efter ham. Hvis det første er tilfældet, bør kommandoen over kystmilitsen også overdrages til bataillonschefen, „da det dog ikke synes at være passende, at jeg sættes under hans kommando, og da i militære sager i krigstider overkommandoen stedse bør hvile hos een“.

Den 20. oktober forlod englænderne Sjælland, og samme dag meddeler Stemann, at soldater og armatur er samlet i Slagelse, men kommandanten har ingen nærmere ordrer fået. Bataillonnen omfatter 560 mand; men der er kun armatur til ca. 400. For krigstjenestens skyld er det unyttigt at beholde de ca. 160, og det er et tab for landbruget at undvære så mange arbejdere på en tid, hvor såning af vintersæd, vinterpløjning og tærskning skal finde sted. Derfor foreslår Stemann, at de overflødige hjemsendes, og udtaler, at det ville være ønskeligt, at byrden blev gjort tålelig ved, at dette mandskab hver 10. dag afløste det tjenstgørende; en sådan ordning ville opmuntre alle landeværnssoldaterne.

Styrkens opgave skal være at forsvare søkysten og Slagelse, Korsør og Skælskør, hvorfor den nødvendigvis må forsynes med kanoner. Korsør fæstning er blevet berøvet alle sine, og hvis militsen ingen kanoner har, kan den ikke forhindre, at små fjendtlige fartøjer uden fare kan nærme sig landet og lade deres mandskab under dækning af kanoner

forøve voldsomheder langs strandkanten og især mod Korsør og Skælskør. Stemann lover at drage omsorg for, at kystmilitsen bliver bevæbnet så godt, som det er muligt, skønt den ikke med „skydegeværer kan vorde forsynet“.

På amtmandens anmodning om bevæbning af borgerskabet i amtets søkøbstæder, specielt Korsør sølaugs kompagni, svarer cancelliet, at arsenalet ikke kan tilvejebringe de forlangte våben; men det synes heller ikke så nødvendigt i øjeblikket, da et armékorps under generalmajor v. Evald er kommet til Sjælland for at forsvare de steder, hvor et fjendtligt angreb kan befrygtes. Da dette korps har kanoner med, er det ikke nødvendigt at ofre kanoner til Korsør fæstning, og der kan heller ikke ofres mandskab til deres betjening.

Derimod bifalder generalkommandoen hjemsendelse af de 160 soldater; men om dette spørgsmål opstår der divergenser mellem Stemann og major Neergård. I denne sag trak dog majoren — til held for de sjællandske bønder — det korteste strå.

Samtidig med at vi var i krig med England, var vi også kommet i krig med Sverige, der havde sluttet sig til Napoleons modstandere. For at hjælpe os ved et påtænkt angreb på Sverige, sendte Napoleon i marts 1808 et spansk-fransk hjælpekorps til Danmark, og d. 26. maj ankom regimentet Asturien til Slagelse, men marcherede dagen efter over Sorø til Ringsted, hvor det foreløbig blev liggende. I april 1808 måtte St. Mikkel's menighed holde dåb i St. Peders kirke, da St. Mikkel's kirke var fuld af krigsammunition.

Vi vender nu tilbage til kapellan Adolph Petersens optegnelse i Benløse sogns gamle kirkebog for at få lidt at vide om „spaniolerne“'s optræden i Ringsted.

Det var Kristi himmelfartsdag, de ankom til byen, og kapellan P. fastslår straks, at de var ualmindelig gode at omgås, så ingen fik grund til at klage. Dog vakte deres cigaretrykning på et hvilket som helst sted en ret begrundet frygt for ildebrand. For hver menig soldat blev der betalt 2 mk. om dagen i indkvarteringsgodtgørelse.

På torvet holdt spanierne en smuk og højtidelig gudstjeneste. Når de fik øje på alteret i lang afstand, blottede de hovedet; også de protestantiske soldater stod med blottet hoved i kredsen. Hele forsamlingen kastede sig på knæ, soldaterne med deres geværer strakt ud, og musikkorpset med instrumenterne; oppe i værelserne knælede folk for vinduerne. I Benløse kirke kastede de sig på knæ, når bægernet blev båret om.

De talte med begejstring om deres fædreland og godt om kongen af Danmark, men ondt om franskmændene. En spansk officer fortalte åbenlyst til kapellan P., at de havde planer om at gå om bord i engelske skibe for at rejse hjem til Spanien. Regimentet drog siden til Roskilde, men kom igen i september og blev afvæbnet af general Castenschiold, „hvad vi så på med rørelse“. Deres oberst, Falyves, skælvede af harme og afleverede med tårer sin fane, en anden officer, Casal, sønderbrød sin kårde, hvis levninger længe blev bevaret.

Et afvæbnet officerskorps af regimentet Guadalaxara lå i Ringsted til langt ud på efteråret og rejste i oktober. På lazarettet i spindestuen lå der syge til langt ud på næste forår; mange blev begravet i byen, og en enkelt, Vega, blev tilbage og giftede sig. Spanierne efterlod sig et godt minde i Ringsted; de greb nok i heftighed tit til kniven, men anfaldt ikke nogen. Tyverier fandt ikke sted.

Flere andre beretninger om „spaniolerne“s ophold i Danmark fremhæver det gode forhold, der herskede mellem dem og den danske befolkning. Spanierne holdt af børn og legede med dem, hvorved de vandt de voksne, som også blev mødt med venlighed. Danskerne forbavsedes især over spaniernes mad, som bl. a. bestod i ranede fugleunger og fugleæg, stegte snegle, rørt ud i en sovs af olie, peber, eddike og løg, stegte snoge og frøer; de fangede også katte, som de stegte og spiste med stor appetit.

Spændingen mellem franskmænd og spaniere gav sig udslag i et mytteri af de spanske soldater i Roskilde $31/7$ 1808 (se årbog 1948 s. 30); det blev dæmpet, men det gærede stadig iblandt spanierne, og d. $4/8$ beordres 1. bataillon af regimentet Guadalaxara fra Roskilde til Ringsted, men afmarcherer allerede dagen efter til Slagelse, mens 2. og 3. bataillon af Asturien samme dag indkvarteredes i omegnen af Ringsted og Slagelse. I disse tre batailloner var disciplinen slet og gemytterne urolige; således mødte de i Slagelse indkvarterede spaniere fuldt bevæbnede til messe $7/8$, skønt de var tilsagt til at møde uden våben.

Den danske regering måtte nu til at optræde håndfast over for landets militære „venner“, og generaløjtnant Castenschiold og oberst Kardorff blev udkommanderet til Ringsted, Sorø og Slagelse med artilleri, kavalleri og infanteri; hver mand blev forsynet med 60 skarpe patroner, og til hver kanon var der 150 skarpe skud. Der blev dog heldigvis ikke brug for dem, for da de forskellige kantonnementer d. $9/8$ blev omringet af de danske tropper, blev de forskellige spanske urostiftere udleveret uden modstand.

Den 11. august begyndte desarmeringen af spanske trop-

per på Sjælland, og d. 4. september afrejste officererne til Korsør for at komme over Store-Bælt. I dagene 5.—20. september var der i Ringsted gennemmarch af spanske tropper; fra d. 4. november 1808 kan spaniernes ophold på Sjælland regnes for at være endt. Militært set havde det ikke bragt Danmark nogen fordel, men derimod et stort økonomisk tab (se årbog 1948 s. 30). I Slagelse måtte der for året 1808 lignedes ekstra 600 rdl. til indkvarteringsomkostninger.

Enkelte af landets borgere led større økonomisk tab end andre i krigens tid. Således meddeler bager Lars Karlsen i Skælskør, at han af byfoged Borryng var blevet forevist en ordre fra amtmanden om, at han skulle bage brød til de engelske soldater; men han undslog sig med den begrundelse, at han mangler materialer og rekvisiter og var fattig, så han ikke kunne stå i forskud med betalingen. Han blev truet med fængsel og måtte bage, men betaling havde han ikke fået, trods gentagne henvendelser til byfogeden og amtmanden, og andrager (28/12 1807) det kgl. rentekammer om betaling. Han havde bagt 742 brød for 336 rdl. 3 mk. 6 sk.

Bagerne i Slagelse androg (11/6 1808) om at måtte få deres tilgodehavende for det hvede- og rugbrød, som de i 1807 efter øvrighedens påbud havde leveret de fjendtlige tropper. Det blev meddelt dem, at ligesom de allerede tidligere havde modtaget det meste af betalingen, ville de også få resten, når en nærmere beregning over det leverede brød blev indsendt. I den anledning oplyser Stemann, at bagerne havde leveret omtrent 7345 pund rugbrød og 2655½ pund sigtebrød. Prisen var dengang 8 dl. for en tønne rug og 10 dl. for en tønne hvede. Af en tønne god rug kan leveres 247½

pund brød, og af en tønde sigtet hvede 192 pund brød. Bager- og maleløn kan beregnes til 88 sk. pr. td. rug og til 112 sk. pr. td. hvede, hvorfor der kan tilkomme bagerne 1998 rdl. ialt; heraf er udbetalt 1813 rdl.

Slagelse by har til de engelske kommissærer opgivet prisen for et pund rugbrød til 1 sk. og for et pund hvedebrød til 10, senere til 12 sk; for at landets indbyggere kunne få højst mulige pris af fjenden, „men når landet skal betale, kan prisen ikke sættes højere end den almindelig gældende“.

En sag af en hel anden art end bagernes krav om betaling for det af dem leverede brød skaffede Stemann langt mere ulejlighed og har uden tvivl — som den fædrelandssindede mand han var — været ham meget ubehagelig at have med at gøre.

Efter at englænderne havde forladt Sjælland, indberetter han til cancelliet, at proprietær A. til Mørup har begået forskellige misligheder, som nærmere blev belyst ved Stemanns undersøgelse. Sognefogederne Jørgen Jensen, Bringstrup, og Jeppe Jensen, Sigersted, oplyser, at A. har ladet sognets bønder sammenkalde til et møde, hvor han i en engelsk officers følge har meddelt dem, at de på det nøjeste havde at adlyde hans befalinger under trusel om militær eksekution og har befalet dem at holde deres kreaturer tøjret, da de i modsat fald skulle betale dobbelte optagningspenge.

Jørgen Jensen forklarede videre, at A. havde sammenkaldt Mørup gods' hoveripligtige bønder til et møde i præstegårdshaven i Bringstrup og meddelt dem, at de nøjagtigt måtte udrette det pligtige hoveri. Han havde truet med engelsk militær eksekution og sagt, at hvis nogens kreaturer blev optaget for tredje gang, skulle den pågældende ejer føres til den

engelske armé for at straffes. Ved det nævnte møde havde han slået gårdmand Jens Ibsen af Bringstrup, fordi denne ikke havde forrettet det pligtige hoveri. Endelig havde A. forlangt, at gmd. Anders Sørensens kone inden 24 timer skulle antage de fornødne tjenestefolk til gårdens drift; gjorde hun det ikke, skulle sognefogeden i Sigersted fæste en karl eller husmand, til Anders Sørensen kom hjem fra landeværnstjeneste; hjælp af de andre bymænd kunne hun ikke vente.

I et langt brev til Stemann (³¹/₁₀ 1807) søger proprietær A. at bevise sin uskyldighed i de fremsatte anklager over hans optræden eller at bagatellisere dem. Han påstår, at han under besættelsen selv har besørget hoveriet ved Mørup og desuden for to af godsets gårdmænd, til disse vendte hjem fra krigstjeneste. Ustadigt vejr, mangel på folk, bøndernes uvilje til at forrette det sædvanlige hoveri og den skade, deres løsgående kreaturer om natten gjorde på hans uindhøstede sæd formørkede udsigterne for resten af hans høst. Bønderne syntes at mene, at de under krigen ikke behøvede at lyde deres foresatte, og A. og flere på egnen blev stadig plaget med fordringer om levnedsmidler, havre, fourage og brænde af den ved Sigerstedhusene stående engelske vagt. Da hastig og tiltrængt hjælp var nødvendig, havde han henvendt sig til den engelske oberst i Ringsted og af ham fået en ordre, der befriede ham og andre for de vilkårlige rekvisitioner, og som han skulle forkynde for bønderne for at få dem til at opfylde deres pligter.

Det har været ham „en krænkende fornemmelse“, at hans forhold er blevet fremstillet på en så ufordelagtig måde, og han gentager sin bøn til Stemann om bevågen tilgivelse for

den udviste vidtløftighed, idet han åbenhjertigt tilstår, at han ikke har haft koldt blod nok til at tåle en af sine bønders fornærmelser og drillerier, og som han heller ikke kunne have straffet uden i det øjeblik, „han dybt følede den harme at belønne med ondt for godt“.

Stemann skriver til cancelliet (²²/₁₁ 1807), at A. kun kan påberåbe sig, at han ligesom alle andre har fået forsinket sin høst ved krigen, og at nogle bønder har vist uvilje til at gøre det pligtige hoveri. Om hans fremgangsmåde ikke fortjener „justialiteter“ indstilles til cancelliets afgørelse.

Proprietær A. blev sat i fængsel i Sorø, og i et brev (¹¹/₃ 1808) beder hans hustru om hans frigivelse, da han er meget syg, og hjemmets økonomiske tilstand er slet, idet gårdens tjenestefolk er bortgået på en karl og en gammel syg forvalter nær. Hertil udtaler Stemann, at A. „på den meget offentlige og højtidelige måde har hånet de danske love og har søgt at erholde fjendens assistance til anordningsstridige foranstaltninger, der sigtede til hans nytte og til andre danske undersåtters skade“. Han må derfor blive i arrest til sagens endelige udfald.

I et langt brev (¹⁷/₃) til etatsråd Cold i København giver A. ret utilsløret udtryk for, at han mener, det er Stemanns personlige uvilje mod ham, der er skyld i den behandling, der er overgået ham (han sidder på 14. uge i arrest). Han skriver, at det altid har været ham „en stolt tanke“ at være født dansk, og at loven binder ham ved „det blideste og kraftigste bånd til det elskede fødeland“. Englænderne kalder han for en „troløs lumsk fjende“, og han slutter brevet med at skrive: „Min ære bliver nok reddet, men mit helbred, min sindsstemning? Kan den endelige dom give reparation for

disse tab? Kan sandhed købes for guld? Kan tilfredshed igen vindes ved erholdt hævn over fjenden?“

Som følge af et bønskrift fra A.s svigerfader, bifalder cancelliet — efter anordning af kongen — med Stemanns tilslutning, at arresten i Sorø erstattes med husarrest på Mørup, mod at en mand følger med for at passe på, at A. holder sig arrestordren efterrettelig.

Endelig falder der (16/8) dom i sagen. Proprietær A. dømmes for sine forhold til at bøde 1000 rdl. til Sorø amts fattigkasse, så hans optræden som „kollaboratør“ blev ham en meget alvorlig sag. At egnens befolkning og andre har vist ham „en kold skulder“ for hans optræden, tør vi vel også med nogenlunde sikkerhed gå ud fra.